
STARA VREDNOSTNA LESTVICA JE ŠE VEDNO NEDOTAKNJENA

PROF. DR. HERMANN BAUSINGER

je predstojnik inštituta za empirično znanost o kulturi (Ludwig-Uhland-Institut fuer empirische Kulturwissenschaft) v Tuebingenu. Za časopis Schwaebisches Tagblatt se je z njim pogovarjala Brigitte Fehrle (Schwaeb. Tagblatt, 7. maja 1986).

Gospod Bausinger, na večem inštitutu je bilo veliko raziskav o načinu življenja na vasi. Kaj torej daje vaškemu življenju poseben pečat?

Verjetno je to najprej preglednost. Vas je bila zveza, v kateri ni le vsak vsakogar poznal, ampak tudi kontroliral. Torej nenavadno gosta socialna zveza, v kateri ni bilo v bistvu nobenih odmikov, v kateri je bilo vse na kakršenkoli način z vsem povezano. Prav to je velika razlika v nasprotju z mestom, ta gosta zamreženost.

O tej zamreženosti, kakor jo imenujete, so različna mnenja. Eni govorijo o idili, o zdravem svetu, drugi o pravem nasprotju.

Te nasprotujoče si ocene karakterizirajo različne stopnje v procesu raziskovanja. Dolgo so imeli vas za kraj umika, za »zdravi svet«. Izhajalo se je iz vaše harmonije, v kateri so si vsi med seboj pomagali in bili »skupnost«. To je bilo potem postavljeno nasproti »družbi«, družbi kot nepregledni in konkurenčni. Nasproti tej, dalo bi se reči romantični podobi vasi, so bili vedno majhni upori, nekateri pa so deloma šli v drugo skrajnost. V eni od raziskav našega inštituta je bilo govora o zvezi sile in prisile na vasi. Gotovo je to zaostreno formulirano, s čimer pa je bil zajet del vaše resničnosti, ki je predolgo ostal v mrtvem kotu. Bilo je pokazano, da so v tej gosti mreži obstajali zelo močni kontrola, pritisk in sila. V historičnih delih smo mogli pokazati, da so ljudje na vasi veliko močneje kot v mestu označeni z rojstvom in izvorom. Če ima nekdo določeno ime, je sin določenga kmeta ali hči dekle, je s tem njegova ali njena življenjska pot vnaprej določena. To je tudi mišljeno s pojmom zveze sile in prisile, postavljenim nasproti romantični predstavi o kmečki skupnosti.

Vas je danes bivalna zveza, kmečka produkcija ne določa več vsakdanjega življenja. Ali še vedno veljajo zakonitosti, o katerih ste govorili?

Zanimivo je, da ima kmečko kljub svoji podrejeni vlogi v resničnosti v okviru vrednostne lestvice vasi še vedno povsem dominirajočo

vlogo. V krajevnih ali vaških svetih sedi vedno nekaj kmetov, čeprav niso več najbogatejši v naselju, čeprav so novi priseljenci študijski svetniki, zdravniki in kaj vem kaj še vse. Stara vrednostna lestvica je še dalje veljavna. To ni le zakon inercije, zakonitosti, da se vztraja pri starih mnenjih in stališčih, ampak kaže na izkušnje. Vaščani so v teku desetletij in stoletij zmeraj znova videli, da so bili potisnjeni nazaj na svojo kmečko substanco in da je bilo to, kar je obstalo, v časih brezposelnosti in recesije. Vedno je bilo kmečko, kar je vas nosilo dalje. S tem si je tudi mogoče razložiti, zakaj ima posest tako kot v preteklosti ogromno vlogo.

Dejstvo, da vsak vsakogar pozna, vsak vsakomur pomaga, ima v zgodovini vasi tudi pozitivno stran; v vaški zvezi je človek dobro spravljen, oskrbljen. Ali se je to do danes obdržalo?

Ja in ne. Težave so v tem, da »vasi« ni več, so le naselja, ena, ki jim grozi izumrtje, in druga, ki so imela v zadnjih letih nekaj stodontni prirastek prebivalstva. Vmes so še vasi starega tipa, ki so se sicer spremenile, na primer s koncentracijo v poljedelstvu, v katerih pa je živih še veliko prejšnjih povezav. Mnogokrat gre za ožje sorodstvene povezave. Mislim, da se preveč precenjuje mobilnost. Pri listanju adresarja ali telefonskega imenika mnogih vasi se vedno pojavijo dva ali trije priimki. Ljudje so večinoma med seboj v sorodstvu ali svaštvu. Stari starši so dosegljivi in popazijo na otroke, živijo še tete. To torej ni mala družina za zaprtimi vrati in zagrnjenimi zavesami, ampak velika družina, tipična za vaško življenje. Razen tega je povezanost sosedov gotovo večja kot v mestih, kar pa ne pomeni, da je nezaupanje manjše. To poteka vzporedno. Na vaseh ne živijo tako ločeno kot v mestih. Sosed pač lahko vstopi skozi klet ali zadnji vhod.

Ali ima v tej vasi tujec, nekdo, ki na novo prihaja, sploh kakšne možnosti?

Da se videti, da so novi prebivalci vasi relativno hitro sprejeti, da dobijo celo v društvih kakršenkoli vodilne položaje. Zanje Švabi rečejo: Ti znajo bolje govoriti kot mi. V tem je mešanica občudovanja in nezaupanja. Pogosto pa se priseljenci ne poskušajo vključiti v vas. To zadeva posebej velike hitro rastoče soseske. Tam se sliši fraza: »... ni več tisto« (»'s isch nemme des«) — in s tem ljudje mislijo tiste profesorje in advokate, ki so si dobili parcelo z lepo lego in jih vas ne zanima. Hočejo ostati zase, hočejo naravo. Pridejo, če je folklorni večer ali povorka, v bistvu pa ne želijo ničesar investirati v vas. Zanje ostaja vas kulisa, pred katero se odigrava lastno življenje.

Ali vas potem sploh dopušča nekaj takega kakor individualnost?

Mislim, da individualnost, kakor si jo mi predstavljamo, v stari vasi gotovo ni bila mogoča. V glavnem pa to tudi ni bilo problematično. Iz kmečkih romanov sicer poznamo tip osamljenca in izoliranca. A tega so na vasi takoj imeli za čudaka. (Le malo je mogel na kraju samem kaj prispevati ali biti priznan.) V vasi sami individualnost

ni bila upoštevana in si zanjo posamezniki tudi niso prizadevali. Življenje se je vendar odvijalo po predpisanih tirnicah in horizont pričakovanja mladih se je ravnal po življenju starih...

...pri tem sem zdaj mislila na nove življenjske oblike, na bivalne

skupnosti (*Wohngemeinschaften*) ali neporočene pare, ki živijo skupaj. Kaj takega v stari vasi gotovo ni bilo mogoče, kar pa ne pomeni, da ni bila širina tolerance večja, kot si mi to danes mislimo. Mnogo je bilo na primer samskih mater. To je sovpadalo z navadami dedovanja. Ljudje so se lahko šele pozno osamosvojili, mnogi nikoli. Če je imela samska ženska otroka, je bilo to sicer sramotno, v osnovi pa sprejeto. Skupnega življenja neporočenih parov pa si ne bi bilo mogoče zamišljati. Kjer to danes deloma gre, je razmeroma jasna meja med starimi vaščani in nekaj tujci. In tem se pusti živeti. Bivalne skupnosti so na vasi sprejete takrat, ko dokažejo, da so sposobne nekaj ustvariti; če si preuredijo star skedenj, se lotijo žaganja hlodov. Težko pa je, če se vselijo v že dokončano gnezdo in se ne ve, kaj delajo.

Dolgo se vas ni branila planskih posegov od zunaj. Tako so bile deloma uničujoče sanacije krajevnih jeder, bile so zgrajene hitre ceste. Ali se tu kaj spreminja, ali razvija vas novo samozavest?

Mislim, da je pozornost, ki je bila v zadnjih letih namenjena vasi, prispevala k temu, da je zdaj več vaške samozavesti. V vaseh, v katerih je še dovolj substance, se lahko vidi, kako je ta samozavest rastla. Kazalci za to so šege, npr. pust v jugozahodnem nemškem prostoru. V glavnem je bil to mestni pust. Na vasi so si obraz pač malo namazali s sajami in to je bilo dovolj. Zdaj stalno snujejo pustne odbore (*Narrenzunft*). Uporabljajo stare krajevne pridevke, ki so bili prej izrazite zmerljivke; če jih je uporabil tujec, je moral paziti, da mu jih niso naložili polno malho. Taka so bila imena »Mondstupfler« ali »Sonnafanger«, v področjih z veliko zelenjave Redkev ali Zeljnata glava. V Moosu pri Konstanci je danes pustni odbor z imenom Redkev, ima maske v obliki redkve in zastavo s tem simbolom. Ljudje so naenkrat ponosni na to, kar je bilo nekoč. Nekaj je vasi, kjer prav zavestno gojijo šege, na primer Hirrlingen. Imajo vse, kar si je šeg mogoče zamisliti. Vsej okolici se s tem pokaže: Mi smo nekaj, pri nas se nekaj dogaja.

Ali ima to razmišljanje o tradiciji kaj skupnega s tem, da se je ugled mesta pri vaščanih zmanjšal?

Bil bi zelo previden z izjavo: »Mesto pri vaščanih ne velja kaj mnogo.« Mladi se kakor prej ravnajo po mestu. Ljudje pogosto preživijo svoj prosti čas v mestu, grejo na trg ali po nakupih. Na drugi strani pa vidijo, da si meščani prizadevajo na podeželje. Medtem so tudi opazili, da ima stara kmečka kultura očitno posebno vrednost. Še pred dvajsetimi leti so se lahko spretni muzejci peljali v vas in si izmoledovali stare skrinje. Danes to ne gre več. Kmetje še dajejo svoje stvari, vendar za dober denar.

Kje je prihodnost vasi, kar naj se razvije in kam se mora razviti?

Pogosto se pri razvoju vasi misli na staro podobo vasi. Želi se preglednost, lepota majhnega, hoče se živeti v naravi. Vendar je vprašanje, ali ni to že preživela podoba, s katero se le vztraja pri preteklem idealu. Pred desetimi leti je sanacija vasi pomenila: velike hitre ceste, prevoznost, gnojišča stran in namesto njih geranije. Premalo se upoštevajo, bojim se, da so vaščani že v kompliciranem procesu prehoda in da se mestni elementi, ki so se že ustalili, preprosto ignorirajo. S tem na primer mislim na nove oblike naselij, nove potrebe in aktivnosti, prostega časa, nova društva in klube, določene mladinske dejavnosti. Tu ne zadošča več reči: »Kaj še hočete, saj imamo vse, saj so društva.« — Potreben je pač mladinski center! Društva so na vasi še vedno pomemben dejavnik, vendar je že nemalo ljudi, ki z družtvi nočejo imeti opravka. Slabo bo šlo z razvojem vasi, če se tega ne bo upoštevalo.

Prevedel Jurij Fikfak

Hermann Bausinger

THE TRADITIONAL SYSTEM OF VALUES REMAINS UNCHANGED

Professor Hermann Bausinger is head of the Ludwig-Uhland-Institut für empirische Kulturwissenschaft in Tübingen. In an interview that he gave to Brigitte Fehrlie, of the Schwabisches Tagblatt, he maintains that, despite considerable structural changes that have taken place, the rustic still keeps its prevailing role in the village.

"It is interesting to note that in spite of its inferior role in real life the rustic still remains totally dominant within the village value system. Local community or village councils still include a certain number of farmers, although they are no longer among the richest inhabitants of the villages and though the newcomers are holders of scientific titles, medical doctors and what not. The ancient system of values is still valid. This is not only due to the law of inertia, but is also a matter of experience. In the course of decades and centuries, the villagers have repeatedly found themselves forced back into their rustic substance and seen this very quality persist in times of unemployment and economic depression. It has always been the rustic that has carried on village life. This also explains why the part property plays today is still as important as it was in the past."